

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены педагогические идеи выдающихся педагогов С. Русовой и М. Монтессори в системе современного дошкольного образования в Украине. Доказано, что проблема воспитания и развития детей в системе современного дошкольного образования Украины приобрела новое значение и становится все более актуальной.

Ключевые слова: гуманистические принципы, педагогические идеи, педагогическая система, педагог, психолого-педагогическое наследие, ребенок, дошкольные учреждения.

SUMMARY

This article discusses the pedagogical ideas of prominent educators as S. Rusova and M. Montessori in the system of modern preschool education in Ukraine. It is proved that the problem of education and development of children in preschool education of modern Ukraine has gained new importance, and is becoming more acute.

Key words: humane principles, pedagogical ideas, pedagogical system, pedagogue, psychological and pedagogical heritage, child, preschool institutions.

УДК 378:371.13«18/19»(477.52)

О.В. Москвітінa

Сумський державний педагогічний університет

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА МУЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ГЛУХІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ

У статті здійснено ретроспективний аналіз музичної підготовки майбутніх учителів у Глухівському державному педагогічному інституті на основі матеріалів архівних фондів; проаналізовано структурно-організаційні зміни та зміст роботи викладачів музичних дисциплін Глухівського державного педагогічного інституту.

Ключові слова: музична підготовка вчителів, учителі предметної комісії «Музики і співів», навчальний заклад, предметна комісія.

Постановка проблеми. В умовах національно-культурного відродження України, розбудови системи вищої педагогічної освіти принципово важливого значення набуває професійний та духовний розвиток майбутніх учителів засобами музичного мистецтва. Дослідження проблеми музичного навчання та виховання студентської молоді і творче використання історико-педагогічного досвіду підготовки вчителів початкових класів у Глухівському державному педагогічному інституті може допомогти сучасним методистам і викладачам удосконалювати процес музичної підготовки фахівців у системі вищої педагогічної освіти та сприятиме подальшому розвитку музично-педагогічної освіти на Слобожанщині.

Аналіз актуальних досліджень. Важливі аспекти розвитку музично-педагогічної освіти в Україні розглянуті в дослідженнях таких науковців, як

В. Кузьмічова, Г. Ніколаї, О. Овчарук, Л. Орехова, Т. Танько, О. Цвігун, В. Черкасов та ін. Питання музичної підготовки вчителів у контексті загальноісторичної проблематики педагогічної освіти розглядалися у працях О. Ростовського, С. Сірополка, Л. Хомич, Ю. Юцевича. Зміст і форми музичної освіти, особливості музично-естетичного виховання в Україні відображені у працях І. Єгорової, Л. Коваль, І. Ларіної, О. Михайличенка, А. Омельченко, О. Рудницької та ін. Окремі аспекти становлення та розвитку музично-педагогічної освіти учнів педагогічних училищ України проаналізовано у працях Ю. Бекетової, О. Пруднікової. Науковці також вивчалися окремі аспекти діяльності вищих педагогічних закладів Слобожанщини (О.Осова, К.Юр'єва), зокрема на Сумщині (Л. Задорожна-Княгницька, Г. Локощенко), проте музична підготовка вчителів у Глухівському педінституті залишається практично невідомою для широкого педагогічного загалу.

Мета статті – здійснити ретроспективний аналіз музичної підготовки вчителів у Глухівському державному педагогічному інституті на основі матеріалів архівних фондів.

Виклад основного матеріалу. Глухівський учительський інститут був відкритий у 1874 році. Він готував учителів для міських училищ Чернігівської та Полтавської губерній і підпорядковувався Київському навчальному округу. За свою тривалу історію цей вищий навчальний заклад неодноразово змінював свою назву з учительського на педагогічний інститут, Інститут народної освіти, педагогічний технікум, курси, комбінат тощо. Але у 2001 році інститут став університетом, з 2008 року має ім'я свого найвідомішого випускника – Олександра Петровича Довженка, а з 1 жовтня 2009 року набув статусу національного.

Згідно з «Положенням про учительські інститути» від 31 травня 1872 р. Глухівський учительський інститут був закритим навчальним закладом із трирічним терміном навчання. Заснований у 1874 р. разом з учительським інститутом у Феодосії, він став одним із перших вищих педагогічних навчальних закладів України. Для випускників учительських семінарій та гімназій двері до університетів були тоді зачинені, і тому Глухівський інститут для них став, як згадує випускник 1911 р. С. Сергєєв-Ценський, «віддушиною», «університетом для бідних» [1, 7].

На початку 80-х років XIX ст. ключову роль у фаховій підготовці майбутніх педагогів відігравали загально-педагогічні та професійні дисципліни. На той час Міністерство народної освіти вже затвердило навчальні плани, програми та інструкції про порядок управління учительськими інститутами, згідно з якими до змісту навчання було введено: Закон Божий, російську мову, математику, географію, історію, природничу історію та фізику. Крім цих предметів, у Глухівському інституті викладалися як обов'язкові дисципліни: співи, малювання, гімнастика і, як необов'язкова, ручна праця. За навчальним планом 1910 року на співи відводилося у перший рік навчання дві години на тиждень, а у 2-й, 3-й та 4-й роки навчання – по одній годині [9, 175].

Музично-естетичному вихованню студентів приділялася значна увага з боку керівництва та викладачів навчального закладу. На думку Г.Н. Локощенко, найбільш насиченим було музичне життя інституту у 20–30-ті роки XX століття. У цей період була закладена традиція проведення музичних вечорів, де звучала камерна музика, іноді ставилися оперні вистави, в яких брали участь хор та оркестр студентів і викладачів [10, 31]. Педагогічний колектив підтримував тісний зв'язок зі школами міста. З ініціативи викладача музики і співів Яна Ступки (в майбутньому видатного чеського композитора) був організований перший на Глухівщині дитячий хор. У 1924-1925 роках цей хор представив опери Ц. Кюї «Білосніжка» та «Червона Шапочка», які подивилися діти глухівських загальноосвітніх шкіл [1, 25]. Таким чином, музична підготовка вчителів у цьому педінституті мала багаті традиції, але професійної музично-педагогічної освіти ВНЗ не надавав.

Ураховуючи той факт, що музична підготовка майбутніх учителів здійснювалася лише у педагогічних училищах [11, 77], наголосимо, що саме кінець 50-х років минулого століття став переломним у справі підготовки музично-педагогічних кадрів загальноосвітньої школи. Уже з 1956 року розпочинається розробка змісту музично-педагогічної освіти, ведуться пошуки найдоцільніших шляхів і методів її реалізації. Важливою подією в Глухівському педінституті щодо становлення музичної підготовки фахівців стало відкриття нового факультету. Відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР від 20 червня 1956 року та наказу Міністра освіти УРСР при Глухівському педагогічному інституті був відкритий факультет підготовки

вчителів початкових класів [3, 50]. Коли у липні пройшов прийом на перший курс цього факультету, то конкурс сягав 3,6 осіб на місце.

У зв'язку з відкриттям нової спеціальності були створені дві предметні комісії: перша – мов, малювання та каліграфії, друга – музики та співів. Головою предметної комісії «Музики і співів» став старший викладач Просцов Олексій Михайлович, який закінчив історичний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту у 1953 році. До цього він 5 років пропрацював викладачем музики (скрипка) у педагогічному училищі.

Також у предметній комісії працювали педагоги-погодинники, а саме: викладач теорії музики Хоменко Валентина Дмитрівна, яка закінчила Київську державну консерваторію ім. В.І. Леніна у 1938 році. Педагогічний стаж В.Д. Хоменко ставив на той час 9 років – вона працювала керівником гуртків у піонерських класах. Гру на баяні викладав випускник фізико-математичного відділу Глухівського учительського інституту (1951 рік випуску) Коляда Євген Леонідович, який мав п'ятирічний педагогічний стаж, але в інституті працював перший рік [2, 12–15].

Отже, у 1956 році предметна комісія «Музики і співів» складалася лише з трьох викладачів, з яких лише один мав вищу музичну освіту. Міністерство освіти УРСР не змогло задовольнити прохання керівництва педінституту прислати кваліфікованих викладачів музики та співів (був призначений лише один викладач гри на скрипці) [2, 15]. Доводилося проводити заняття з індивідуальної гри на музичному інструменті (скрипка, баян) не окремо з кожним студентом, а групами по 2–4 особи. Недосконалий кількісний та якісний педагогічний склад методичної комісії «Музики і співів» не міг не позначитися на успішному виконанні програм з музичних дисциплін. З викладачами, які не працювали в педінститутах, проводилася робота щодо ознайомлення їх з формами і методами виховної роботи, методикою проведення лекцій у вищій школі, практичних та лабораторних занять, індивідуальної бесіди, методичних семінарів, відвідування та взаємовідвідування занять досвідчених викладачів.

Вивчення архівних матеріалів дає змогу констатувати, що найбільших труднощів зазнавали студенти факультету початкових класів щодо опанування теорії музики, сольфеджіо та оволодіння грою на музичних інструментах. Головною причиною цього явища можна вважати недостатній рівень музичної

підготовки студентів. Зауважимо, що основним завданням курсу теорії музики було надання студентам теоретичних і практичних навичок, необхідних у роботі вчителя. Протягом першого курсу на заняттях з теорії музики студенти будували і співали інтервали, гами, тризвуки, виконували слуховий аналіз, писали слухові диктанти, сольфеджували, диригували [7, 7]. Під час проведення занять також велася робота в напрямку розвитку музичних здібностей студентів (слуху, ритму, музичної пам'яті). Таке свідоме тренування музично-слухових навичок і сольфеджування сприяли розвитку внутрішнього слуху і музичних здібностей у студентів.

Установлено, що на початку 60-х років ХХ століття кількість викладачів предметної комісії «Музики і співів» поступово збільшувалася. Викладачі «з індивідуальної гри» на баяні (Є.Л. Коляда, В.М. Худін, А.О. Коломін, А.В. Чередник, В.П. Лазарєв, В.М. Богданович та ін.) звертали увагу на полімерію, ритм, роботу зі штрихами, читання з листа; збільшувався діапазон шкільного репертуару, вводилися твори для самостійного опрацювання.

Заняття з гри на домрі (викладачі – Г.П. Запорожець, Ф.Д. Скрипка, М.А. Мантур, В.І. Самборська, В.А. Дербо та ін.) проводилися у групах з 5-ти осіб. Значна увага приділялася засвоєнню студентами штрихів, оволодінню метро-ритмом (групування, тактування), техніці гри, читанню нот з листа, настройці інструментів [7, 14]. В основу роботи був покладений індивідуальний підхід до кожного студента, оскільки програма розрахована на студентів з музичними здібностями, а займатися грою на домрі йшли найслабкіші студенти, багато з яких, навіть, не мали музичного слуху. Так, більш музично обдаровані студенти займалися грою на фортепіано (викладачі – Г.Г. Блажко, Г.П. Ковальов та інші) та скрипці (І.П. Постоєв, М.А. Мантур), але на педагогічній практиці ці студенти іноді стикалися з проблемами відсутності музичних інструментів у школах, зокрема фортепіано [6, 3]. Найменшу популярність серед студентів отримали заняття з гри на домрі, тому більш-менш музично обдаровані особи обирали заняття з гри на баяні.

Наголосимо, що, крім обов'язкових годин з музичних предметів, проводилися заняття з факультативних дисциплін (2 години на тиждень), зокрема хоровий спів, заняття з якого було організовано на I-му курсі потоком (близька 75 студентів), а на II-му – за двома потоками (по 50 чоловік). Також діяли вокально-інструментальний ансамбль народних

інструментів, струнний, естрадний, духовий оркестри, хореографічний та драматичний гуртки, проводилися заняття із сольного співу [2, 56].

Художньо-масова робота у Глухівському педінституті була поставлена на високому рівні. Зусиллями гуртків художньої самодіяльності організовувалися концерти як для внутрішніх потреб інституту, так і для населення міста Глухова та району (будинки культури, колгоспи тощо). З року в рік студенти Глухівського інституту здобували призові місця на самодіяльних конкурсах та фестивалях молоді районного та обласного рівнів. Визначною подією в житті вихованців художньої самодіяльності та всього інституту була постановка опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», здійснена силами студентів під керівництвом викладача О.М. Просцова у травні 1958 року [4, 40] та опери М. Лисенка «Наталка-Полтавка» – у 1965 році [8, 62]. Викладачі предметної комісії «Музики і співів» разом зі студентами факультету початкових класів проводили в інституті лекторії, тематичні вечори про творчість видатних російських, радянських та зарубіжних митців з прослуховуванням та обговоренням музичних творів.

У 1957 році при педінституті був створений Університет культури, а у 1959 році на кафедрі педагогіки почав функціонувати Університет педагогічних знань для батьків та вчителів 1–4-х класів [5, 7]. Заняття відбувалися один раз на шестиденку протягом 2-х років за таким навчальним планом: музика і спів – 34 години, малювання – 28 годин, ручна праця – 26 годин. Для вчителів-початківців читалася низка лекцій, зокрема, «Уроки співів у 1–4 класах», семінари, як, наприклад, «Виховання вокальних навичок на уроках співів» (В.Д. Хоменко) [7, 14–15] тощо. Таким чином, потреба вчителів початкових класів в опануванні змісту та методів викладання предметів естетичного циклу компенсувалася за рахунок занять та лекцій Університету педагогічних знань.

У 60-70-х роках ХХ ст. викладацький колектив навчального закладу надавав особливої ваги зміцненню зв'язків зі школами міста Глухова, узагальненню передового досвіду вчителів та докорінному поліпшенню педагогічної практики. За шістьма глухівськими школами були закріплені групи викладачів, які надавали методичну допомогу вчителям у навчально-виховній роботі [6, 2]. Частина викладачів проводили уроки в початкових класах з метою набуття досвіду роботи. Усі ці заходи давали бажані наслідки щодо формування освіченого спеціаліста початкової школи.

Висновки. Отже, музична підготовка вчителів у Глухівському педінституті здійснювалася протягом усього періоду його існування. У 1956–1970 роках робота викладачів музичних дисциплін була скерована на виконання таких завдань: підвищення науково-методичного рівня лекцій та практичних занять; зміцнення зв'язків зі школами; активізація самостійної роботи студентів; підвищення рівня естетичного виховання студентської молоді; культурно-масову роботу серед населення. Гра на музичних інструментах, хоровий спів та диригування, а також ознайомлення з творчістю відомих композиторів були активними засобами формування музичної культури студентів і озброювали їх практичними навичками для проведення музичних уроків у школі. Дослідження проблеми музичної підготовки вчителів у Глухівському педагогічному інституті не вичерпує проблеми становлення музично-педагогічної освіти на Слобідській Україні, тому у наступних публікаціях буде висвітлено особливості музичної освіти майбутніх учителів у Лебединському та Путивльському педагогічних училищах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белашов В.І. Глухівський державний педагогічний інститут (1874-1994 рр.) / Белашов В.І., Гурець М.П., Заїка В.В. – Суми: ВВП «Мрія» - ЛТД, 1994. – 80с.
2. Державний архів Сумської області (ДАСО). – Р-5369. – Оп. 1. – Спр. 224. – Арк. 76.
3. ДАСО. – Р-5369. – Оп. 1. – Спр. 229. – Арк. 56.
4. ДАСО. – Р-5369. – Оп. 1. – Спр. 240. – Арк. 60.
5. ДАСО. – Р-5369. – Оп. 1. – Спр. 294. – Арк. 68.
6. ДАСО. – Р-5369. – Оп. 1. – Спр. 329. – Арк. 19.
7. ДАСО. – Р-5369. – Оп. 1. – Спр. 348. – Арк. 18.
8. ДАСО. – Р-5369. – Оп. 1. – Спр. 400. – Арк. 77.
9. Задорожна-Княгницька Л. В. «Провінційний університет для бідних»: Глухівський вчительський інститут 1874–1917 років / Л. Задорожна-Княгницька // Українознавство : науковий, громадсько-політичний, культурно-мистецький, релігійно-філософський, педагогічний журнал. – 2008. – № 4. – С. 174–178.
10. Локощенко Г. Н. Музично-театральна культура Сумщини : [матеріали для уроку на допомогу вчителям музики, літератури, історії та ін.] / Г.Н. Локощенко. – Суми : Видавництво «Мрія», 1998. – 60 с.
11. Танько Т. П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Т. П. Танько. – Х. : Основа, 1998. – 192 с.

РЕЗЮМЕ

В статті здійснено ретроспективний аналіз музичної підготовки майбутніх учителів в Глухівському державному педагогічному інституті на основі матеріалів архівних фондів; проаналізовані структурно-організаційні зміни та зміст роботи викладачів музичних дисциплін Глухівського державного педагогічного інституту.

Ключевые слова: *музыкальная подготовка учителей, преподаватели предметной комиссии «Музыки и пения», учебное заведение, предметная комиссия.*

SUMMARY

The article made a retrospective analysis of the musical training of future teachers in Gluhov State Pedagogical Institute on the basis of archival funds, analysis of structural-institutional changes and content of the music teachers of subjects Gluhov State Pedagogical Institute.

Key words: *music teacher training, teacher's subjects' commission «Music and singing», educational establishment, subject committee.*

УДК 374.73

Л.М. Наконечна

Інституту інформаційних технологій та засобів навчання
Академії педагогічних наук України

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті визначено основні поняття, що з'явилися внаслідок інформатизації освіти, проаналізований зв'язок між термінами інформаційна технологія, нові інформаційні технології, інформаційно-комунікативні технології, інформаційні освітні технології, нові інформаційні технології навчання.

Ключові слова: *інформаційна технологія, інформаційно-комунікативна технологія, інформаційні освітні технології, інформаційні технології навчання.*

Інформаційні технології стали невід'ємною складовою сучасного суспільства, зокрема освіти. У розвинених державах теоретичні знання в галузі інноваційних технологій та володіння навичками їх використання вважаються базовими, такі, як уміння читати, писати, рахувати. На сучасному етапі становлення нашої країни одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є запровадження освітніх інформаційних технологій та постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу. Згідно з основними положеннями Національної доктрини розвитку освіти, яка визначає систему поглядів на основні напрями розвитку навчання у першій чверті XXI століття, актуальними завданнями освітян в Україні є комп'ютеризація навчальних закладів, запровадження інформаційних технологій, створення умов для розвитку та самореалізації особистості, підготовка молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [12].

Пріоритетним напрямом реформування освіти є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), створення та розвиток яких передбачає прискорення передачі знань, підвищення якості освіти,